

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Міністерства освіти і науки
України 24 квітня 2024 року № 578

**Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії**

Здобувач ступеня доктора філософії Варич Дмитро Юрійович 1999 року народження, громадянин України. Освіта вища: закінчив у 2021 році Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна за спеціальністю «Політологія» (диплом магістра), 01 жовтня 2022 року зарахований за конкурсом до аспірантури філософського факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна за спеціальністю 052 «Політологія». Варич Дмитро Юрійович повністю виконав акредитовану освітньо-наукову програму «Політологія» зі спеціальності 052 «Політологія».

Разова спеціалізована вчена рада утворена наказом по Харківському національному університету імені В. Н. Каразіна Міністерства освіти і науки України від «30» червня 2026 року №0114-1/291 у складі:

Голови разової спеціалізованої вченої ради:

Панченко Тетяна Василівна, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Рецензентів:

Перепелиця Олег Миколайович, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Сичова Вікторія Вікторівна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології управління та соціальної роботи (нова назва «Карізінська школа соціальної роботи») навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна;

Офіційні опоненти:

Карпенко Катерина Іванівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Харківського національного медичного університету;

Лясота Аліна Євгенівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

На засіданні «08» вересня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки»

Варичу Дмитру Юрійовичу на підставі публічного захисту дисертації «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій» за спеціальністю 052 «Політологія» відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти.

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна МОН України, м. Харків.

Науковий керівник — Комарова Тетяна Геннадіївна, доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Проведений аналіз засвідчив її відповідність вимогам пункту 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 3 наукові публікації за темою дисертації, з них 3 статті у фахових наукових виданнях України категорії «Б»:

1. Варич, Д.. Статева рівність та гендерні проблеми в Україні. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2022. Випуск 42, 58-64. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2022-42-09>

2. Варич, Д.. Передумови появи феміністичних рухів та чотири хвилі фемінізму. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія: Питання політології. 2024. Випуск 45, 69-74. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-45-09>

3. Варич, Д. Феміністичний інституціоналізм як основний тренд досліджень гендерної нерівності. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія :Питання політології. 2024. Випуск 46, 81-87. DOI: <https://doi.org/10.26565/2220-8089-2024-46-11>

У дискусії взяли участь голова ради, рецензенти та офіційні опоненти. Дисертаційна робота Варича Д. Ю. оцінена позитивно: вона є самостійним завершеним науковим дослідженням, що характеризується високим рівнем теоретичних знань, розуміння проблематики та міждисциплінарного підходу до дослідження.

Разом із тим рецензенти та офіційні опоненти висловили такі зауваження:

Перепелиця Олег Миколайович, доктор філософських наук, доцент, професор кафедри теоретичної і практичної філософії імені професора Й. Б. Шада навчально-наукового інституту філософії, культурології, політології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна (рецензент).

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1) У праці заявлено інтеграцію концепцій П'єра Бурдьє, Мішеля Фуко й феміністичного інституціоналізму. Однак дискусійним, є питання: наскільки

гармонійно поєднуються постструктуралістський дискурс аналіз М. Фуко, який часто заперечує стабільність і цілісність суб'єкта, й інституційний підхід, який фокусується на формальних й неформальних правилах гри й нормах.

2) Справедливим буде зазначити, що за останнє десятиліття у низці західних країн спостерігається зростання популярності правопопулістських і консервативних сил, які критикують гендерні й феміністичні дискурси. Відтак, на думку автора, чи не було б доречно надати обґрунтовану оцінку, чи є цей правий дискурс / опір тимчасовою реакцією суспільства, чи він свідчить про системні межі сприйняття феміністичної ідеології у публічній політиці?

3) Автор системно підійшов до вибору країн, що імплементували в свої політики гендерні аспекти. Проте чи не було б доцільно (принаймні у подальших дослідженнях) уточнити вибір конкретних країн для порівняльного аналізу? Адже це дало б змогу краще розуміти акценти, на яких зосереджене дослідження.

4) Зважаючи на актуальність теми, варто також окреслити ті напрямки, які залишились поза межами розгляду, але, так чи так, можуть становити потенціал для майбутнього аналізу, зокрема це стосується, наприклад, феноменів цифрового насильства й сексизму в інформаційному просторі.

Сичова Вікторія Вікторівна, доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри соціології управління та соціальної роботи навчально-наукового інституту соціології та медіакомунікацій Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна.

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1) Науковою цінністю дисертаційної роботи є обґрунтування гендерної нерівності з позицій критичної феміністичної парадигми із залученням класичних і сучасних теорій влади, а також визначення принципів політичної експлікації та практичної реалізації гендерно-чутливих політик, що відповідають сучасним вимогам та викликам. Мета і завдання дослідження відповідають предмету та об'єкту дослідження. Разом із тим, представляється не дуже вдалим формулювання мети дисертації, бо «комплексний соціально філософський та політичний аналіз гендерної нерівності як соціально сконструйованого феномену» є не метою, а методами наукового дослідження. Бажано було б сформулювати в меті обґрунтування не «теоретичних можливостей трансформації гендерних ієрархій у контексті критичної феміністичної парадигми», а «обґрунтування можливостей застосування досвіду західних демократій для трансформації гендерних ієрархій в Україні у контексті критичної феміністичної парадигми».

2) У тексті дисертаційного дослідження Д.Ю. Варич правильно обґрунтовує зв'язок розвитку феміністичних ідей і рухів із досягненням гендерної рівності у суспільстві (розділ 1); визначає проблеми у формуванні та реалізації гендерно-чутливих інформаційної, економічної, податкової, соціальної, гендерної політик, політики використання штучного інтелекту; взаємодії держави та громадянського суспільства щодо подолання гендерної нерівності (розділ 2); висвітлює фемінізацію політики в Україні під впливом

застосування зарубіжного досвіду (розділ 3). Прикро, що в змісті (плані) дослідження проблематика фемінізму в політиці не відображена. Представляється доречним було б розділ 1 («Підходи до вивчення гендерної нерівності») назвати «Дослідження концепцій і видів фемінізму»; розділ 2 («Новітня проблематика фемінізму») – «Вплив фемінізму на формування гендерно-чутливих політик: стан і проблеми»; розділ 3 («Стан гендерної рівності в Україні: трансформації після 2022 року») – «Застосування досвіду західних демократій для фемінізації політики в Україні». А також п. 2.3 «Участь держави та громадянського суспільства в подоланні гендерної нерівності» було б краще назвати «Взаємодія держави та інституцій громадянського суспільства щодо фемінізації соціально-економічної політики».

3) Теоретичною основою роботи дисертант зазначає ідеї зарубіжних вчених (с. 12). Беззаперечним плюсом автора є використання англomовної літератури (більше 60% в списку використаних джерел). Проте залишається не розкритим внесок українських вчених у дослідження проблематики фемінізму в політиці, а також «білі плями» в дослідженні зазначеної теми, що спонукало автора до наукових пошуків.

4) Серйозним здобутком дисертаційного дослідження є характеристика трансформацій феміністичних ідей і рухів під впливом цифрових технологій, застосування штучного інтелекту. У зазначеному контексті бажано було б четвертій хвилі фемінізму приділити більше уваги.

5) Дисертація має логіку дослідження, написана зрозумілою та доступною мовою. Утім для покращення логіки подачі інформації деякі матеріали потребують реструктуризації. До прикладу, матеріал п.2.1 «Історична ретроспектива і трансформації гендерних проблем» в частині характеристики трьох хвиль фемінізму доцільно було б віднести до 1 розділу як теоретичного; «економічний блок», що в параграфі 2.2 займає 1 абзац (с. 77), варто було перенести до п. 2.3. Представляється, що матеріал на с. 142-152 про наслідки російсько-української війни в економічній сфері варто було перенести до 3.2, бо він не має відношення до протидії гендерно-зумовленому насильству (п.3.3). У п.3.1 «Законодавчо-інституційна база та представництво жінок» висвітлення організаційно-правового механізму гендерної політики в Україні бажано було б відокремити від питання фемінізації політики в Україні (представництва жінок в українському парламенті).

б) Характеризуючи організаційно-правовий механізм гендерної політики в Україні автор дисертації правильно наголошує на важливості Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульській конвенції); визначальної ролі Закону України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків»; впливі Стратегії впровадження гендерної рівності у сфері освіти до 2030 року на викорінення гендерних стереотипів. Утім правовий механізм гендерної політики не обмежується зазначеними документами. Серед нормативно-правових актів, ухвалених після 2022 року, бажано було б охарактеризувати Державну стратегію

забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року (2022 р.) із змінами 2025 р.; Закон України «Про правовий і соціальний захист осіб, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного із збройною агресією Російської Федерації проти України, та надання їм невідкладних проміжних репарацій» (2024). Організаційний механізм гендерної політики також представлений не повною мірою. Доречно було наголосити на ролі Верховної Ради України у формуванні гендерної політики, а також повноваженнях Кабінету Міністрів України, прем'єр-міністра України, віце-прем'єр-міністра України з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, Урядового уповноваженого з питань гендерної політики, Міністерства соціальної політики, сім'ї та єдності України, Національної соціальної сервісної служби України, уповноважених осіб, радників з питань забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків на національному, регіональному, місцевому рівнях, відповідних структурних підрозділів, консультативно-дорадчих органів у реалізації гендерної політики.

7) Систематизація матеріалу в таблицях свідчить про здатність дисертанта до наукового аналізу, виділення головних ознак, узагальнення та візуалізації складних взаємозв'язків між об'єктами чи явищами. Водночас таблиці у тексті роботи невірно пронумеровані: до прикладу, таблиця 1 (с.59); таблиця 2 (с.113),...таблиця 7 (с.145). Їхня нумерація має бути пов'язана з розділами: таблиця 1.1, таблиця 2.1, таблиця 3.1, ... таблиця 3.5. Назви та заголовки таблиць, на жаль, містять орфографічні помилки в частині правопису великої літери. До прикладу: «Типологія Інституційних Змін та Їх Гендерні Наслідки» (табл. 1, с.59); «Тип Змін; Гендерні Наслідки» (заголовки в першому рядку табл. 1). Такі орфографічні помилки є і в тексті, зокрема, на стор. 112, 118-124, 147, 158-159.

8) Безумовною заслугою Д.Ю. Варича є вироблення практичних рекомендацій із використанням досвіду західних демократій щодо формування гендерно-чутливої політики, що доводить прикладну значущість представлених наукових напрацювань. Проте не зрозуміло, яке відношення до проведення ревізії виборчих квот на національному рівні з метою підвищення представництва жінок у Верховній Раді України має Кабінет Міністрів України (с. 158. Системні рекомендації для Уряду України. 1. Політичне уповноваження та репрезентація).

9) Загальні висновки дисертаційного дослідження корелюються з завданнями. Разом із тим, представляється, що вони є дещо неповними, на відміну від ретельних та обґрунтованих висновків за кожним розділом.

Карпенко Катерина Іванівна, доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії та суспільних наук Харківського національного медичного університету.

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1) У відгуку були окреслені загальні позитивні характеристики дослідження. Серед них називалося досить чітке визначення об'єкта та предмета дослідження, які корелюють з його метою та завданнями. Але виникає питання

щодо кореляції назви роботи з визначенням об'єкта та предмета дослідження. Саме назви, а не теми, бо різні рівні експлікації теми дослідження, звичайно, постійно здійснювалися в процесі реалізації його мети та завдань. Дійсно, виглядає дивно, що у визначенні об'єкта та предмета дисертаційної роботи з назвою «Фемінізм у політиці: досвід західних демократій» слово «фемінізм» не присутнє. Першою моєю асоціацією щодо цієї невідповідності була когнітивна провокація австрійського художника-сюрреаліста Рене Магрітта з назвою його картини «Це не трубка» (повна назва «Віроломство образів»). Цікаво почути думку дисертанта про його замисел.

2) У дисертаційній роботі було б доцільно уточнити поняття соціокультурні гендерні політики та державна гендерна політика. Вони часто зустрічаються в дисертації, але потребують конкретизації та додаткових конотацій. Вони є взаємопов'язаними рівнями єдиного процесу досягнення гендерної рівності. Гендерні політики формуються суспільством, традиціями та медіа знизу вгору, а тому мають ще назву гендерні практики, тоді як гендерна політика є офіційною стратегією влади зверху вниз, яка закріплює норми законодавчо та регулює права громадян.

3) Незважаючи на те, що в дослідженні постійно так чи інакше присутній український контекст, на жаль, українська соціально-політична наука тут представлена як реципієнт. Можливо, автор так і задумав, бо в назві дисертації є підназва «Досвід західних демократій». Але треба звернути увагу, що зазначений досвід західних демократій попадав на благодатний ґрунт визнаної у світі феміністської та гендерної теорії та практики.

4) У тексті дисертації трапляються висловлювання есеїстичного або побутового характеру. Наприклад, теза: «якщо прибрати питання гендерної дискримінації й розглянути ситуацію з точки зору самозабезпечення...» (с. 31), або міркування про те, «чи варто боротися за рівні права, якщо зрештою жінки все одно роблять традиційний вибір» (с. 32-33). Вони суперечать науковому стилю політологічного дослідження.

5) У роботі є дуже багато скорочень, деякі з них зустрічаються протягом довгого інтервалу, що ускладнює роботу з текстом, бо вимагає багаторазово знаходити десь у тесті розшифровку аббревіатури. Тому було б доцільно скористатися опцією оформлення тексту дисертації, яка залишає на вибір дисертанта, чи пропонувати список аббревіатури.

6) В тексті дисертації зустрічаються одруки та орфографічні помилки. У деяких складних реченнях порушено узгодження часових форм та відмінків через надмірне перенасичення дієприкметниковими й дієприслівниковими зворотами.

Лясота Аліна Євгенівна, кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології, соціології та публічного управління Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Роботу оцінено позитивно, висловлено зауваження:

1) Доцільно звернути увагу на те, що у більшості західних демократій принцип гендерної рівності має належне нормативно-правове закріплення, а в політичній практиці використовуються різноманітні механізми гендерного квотування та забезпечення представництва жінок. Проте навіть за наявності формальних інституційних гарантій зберігаються явища «скляної стелі», неформальні чоловічі мережі та інші механізми прихованого обмеження політичної участі жінок. В контексті майбутніх досліджень було б доречним розкрити питання щодо того, які саме інституційні, політичні та неформальні механізми виявляються найбільш ефективними у подоланні прихованого опору гендерній рівності саме у політичній сфері.

2) Варто також зазначити, що феміністичний рух у західних демократіях не є монолітним явищем і представлений різними теоретичними та політичними напрямками. У зв'язку з цим перспективним для подальшого уточнення видається питання щодо розмежування впливу ліберального, радикального, соціалістичного (соціал-феміністичного) та сучасного інтерсекційного фемінізму на формування гендерної політики держав західного типу. Такий підхід дозволив би більш чітко простежити, яким чином відмінні теоретичні засади та політичні стратегії феміністичних напрямів вплинули на інституціоналізацію гендерної рівності та формування відповідного державного порядку денного.

3) Окремого осмислення потребує питання можливості безпосереднього перенесення практик гендерного мейнстрімінгу та квотування, сформованих у західних демократіях протягом тривалого періоду, на український політикоінституційний ґрунт. Зазначені механізми функціонують у специфічному соціокультурному, інституційному та політичному середовищі, тому дискусійним залишається визначення того, які елементи західного досвіду можуть мати універсальне значення, а які потребують істотної адаптації до українських політичних реалій, процесів трансформації державних інститутів та особливостей суспільного розвитку України.

4) Аналізуючи інтеграцію жінок до Збройних Сил України, автору варто було б приділити більше уваги розробці специфічних політико-правових рекомендацій для реформи оборонних інституцій з метою усунення «гендерної сліпоти» на рівні стратегічного планування та логістичного забезпечення.

Додаткових зауважень, окрім тих, що вже були висвітлені у письмових рецензіях та відгуках офіційних опонентів, не надходило.

Дискусія мала конструктивний характер. Присутні одностайно відзначили високий науковий рівень дисертаційного дослідження, актуальність висвітленої проблеми, ґрунтовність теоретико-методологічного апарату та вагомий внесок здобувача в розвиток української політичної науки.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 Членів ради,

«Проти» 0 Членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Варичу Дмитру Юрійовичу ступінь доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 052 «Політологія».

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається

Голова разової
спеціалізованої вченої ради

Тетяна ПАНЧЕНКО

ПАНЧЕНКО ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА

Результат перевірки підпису	Підпис вірний
П.І.Б.	ПАНЧЕНКО ТЕТЯНА ВАСИЛІВНА
РНОКПП	2811908321
Організація (установа)	ФІЗИЧНА ОСОБА
Код ЄДРПОУ	
Посада	
Час підпису (підтверджено кваліфікованою позначкою часу для даних від Надавача)	09:55:48 10.09.2026
Сертифікат виданий	КНЕДП АЦСК АТ КБ "ПриватБанк"
Серійний номер	21E4B79083A82E7F040000009BE33B0281D6F307
Тип носія особистого ключа	Захищений
Алгоритм підпису	dstu4145
Тип підпису	Кваліфікований
Формат підпису	CAdES-T
Сертифікат	Кваліфікований